

EKOLOJİK YIKIMIN VE SALGINLARIN ARDINDAKİ GERÇEK; EKOSİSTEMİK YABANCILAŞMA MI?

Turgay DİNDAROĞLU^{1,*}

¹ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, 46100, Kahramanmaraş

*Corresponding author: turgaydindaroglu@ksu.edu.tr

Turgay DİNDAROĞLU: <https://orcid.org/0000-0003-2165-8138>

Please cite this article as: Dindaroğlu, T. (2021) Ekolojik yıkımın ve salgınların ardındaki gerçek; Ekosistemik yabancılaşıma mı? *Turkish Journal of Forest Science*, 5(1), 266-287.

ESER BİLGİSİ / ARTICLE INFO

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş 23 Ocak 2021 / Received 23 January 2021

Düzeltilmelerin gelişi 5 Mart 2021 / Received in revised form 5 Mart 2021

Kabul 14 Mart 2021 / Accepted 14 March 2021

Yayınlanma 30 Nisan 2021 / Published online 30 April 2021

ÖZET: Ekosistemler zaman ve mekâna göre değişim gösteren açık ve dinamik sistemlerdir. Sanayi toplumundan risk toplumuna geçen günümüzün modern dünyasının, ekosistemler üzerindeki baskılar sonucu oluşturduğu ekolojik tehditleri algılayabilmesi ve çözümleyebilmesi riskin doğru tanımlanmasına ve yönetimine bağlıdır. Ancak, yetişme ortamlarındaki ilişkilerin fazlalığı ve karmaşıklığı potansiyel risklerin tespitini ve çözümünü de zorlaştırmaktadır. Bu nedenle yetişme ortamlarındaki riskler eşitleyici bir etkiye neden olmakta ve yaşam tehdit altına girmektedir. Canlıların birçoğu yaşamları boyunca varlığından dahi haberdar olmadıkları ekosistemdeki madde döngüleri sayesinde hayatlarını devam ettirirler. Bu durum yaşam zincirini oluşturan her halkanın yabancılaşımasının bir sonucudur. Yabancılaşıma bir döngü olarak yaşamın dinamikleri arasında kedine yer edinmiştir. Özellikle, zevk almayı hayat döngüsünün amacı haline getiren insan da yabancılaşımanın tehdidi altındadır. Günümüzde modern dünya burjuvazisi ile yabancılaştıran doğa, benzer argümanları kullanmaktadır. Modernitenin temel paradigmasında yer alan zayıflar, sistemi devamlı beslemek zorunda bıraksa da moderniteyi besleyen sistemler konakçısını sürekli sömürerek en sonunda öldürme eğilimindedir. Benzer şekilde doğal ekosistemlerdeki fonksiyonların bozulmasıyla katastrofik ekolojik yıkımlar, potansiyelini göstermeye başlamıştır. Her ikisi de yabancılaşımanın kısılcacı altında kendi sonunu hazırladığının farkında değildir. Bu çalışmada insanların neden olduğu küresel ısınma, ekosistem hizmetlerindeki aksaklıklar, salgınlar ve besin zincirindeki bozulmalar “ekosistemik yabancılaşıma” kavramıyla irdelenmiştir. Bu yaklaşıma göre sayısız doğal ekosistem hizmetlerinin ve fonksiyonlarının parasal değerlerinin hesaplama gerekliliği ve ticarete dönüştürülmesi evrensel boyut kazanan yabancılaşımanın en üst seviyesinin göstergesidir. Güçlülerin ortamda fazlalaşması ekosistemik yabancılaşımanın bir sonucudur. Geçmiş yüzyılda sanayileşme devrimiyle başlayan bireysel yabancılaşıma bu yüzyılda seviye atlayarak ekosistemik yabancılaşıma ölçeğine ulaşmıştır. Bu yüzyılın salgın seviyesindeki gizli virüsü, ekosistemik yabancılaşımadır.

Bu makalenin bir kısmı 2015 yılında Antalya’da gerçekleştirilen “International Conference on Research in Education and Science (ICRES)” ve 2017 yılında IV. Ulusal Ormanlık Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Paraekolojik yaklaşımların temel amacı ekosistemik yabancılaşma sonucu ortaya çıkan çevre sorunlarının çözümünde doğa koruma ve çevre etik anlayışının yaşam tarzı haline gelebilmesi yönündeki çabaların daha kalıcı olmasına yardımcı olmaktır. Bu bağlamda; küresel iklim değişikliğiyle ve çölleşmeyle mücadelede asıl amaç ekosistemdeki yabancıların yok edilmesi değil, arka plana itilmesi ve etkisizleştirilmesinin sağlanmasıdır. Bunun başarılması için gerekli olan insanın çok boyutlu olan yaşamsal dengesinin (ekolojik, sosyolojik, ekonomik, psikolojik vb.) stabilitesi öncelikle ekolojik dengenin sağlanması ile mümkündür.

Anahtar kelimeler: Ekosistemik Yabancılaşma, Paraekoloji, Ekolojik Yıkım, Salgınlar

THE REALITY BEHIND ECOLOGICAL DESTRUCTION AND OUTBREAK; IS ECOSYSTEMIC ALIENATION?

ABSTRACT: Ecosystems are open and dynamic systems that change according to time and space. The ability to perceive and analyze the ecological threats created by the pressures on ecosystems of today's modern world, which has passed from the industrial society to the risk society, depends on the correct definition and management of the risk. However, the excess and complexity of the relationships in the ecosystem makes it difficult to identify and resolve potential risks. Therefore, life is threatened out of the equalizing effect of risks in the ecosystem. Many living things generally survive through the cycles of matter in the ecosystem, of which they are not even aware of their existence. Because every link that makes up the chain is alienated from each other. Alienation as a cycle has begun to form the dynamics of life. One of the reasons why people are alienated from themselves is to adopt continuous pleasure as the aim of the life cycle. Today, nature uses similar arguments that are alienated from the modern world bourgeoisie. The resource to be used to rehabilitate an inefficient ecosystem increases the pressure on other natural resources. Today it uses nature-like arguments that are alienated from the modern world bourgeoisie. Although the weak in the basic paradigm of modernity are forced to feed the system continuously, the systems that feed modernity tend to kill their hosts by constantly exploiting them. Similarly, catastrophic ecological destruction has started to show its potential with the disruption of functions in natural ecosystems. Both are not aware that they are preparing their end under the influence of alienation. In this study, global warming, reductions in ecosystem services, epidemics, deterioration in the food chain are examined with the concept of "ecosystemic alienation" caused by humans. According to the aspect, the necessity to calculate the monetary values of innumerable natural ecosystem services and functions and the subsequent sale or exchange of these values, that is, the reduction to the market, is an indication of the highest level of alienation that has gained a universal dimension. The growth of the strong in the environment is a result of ecosystemic alienation. Individual alienation that started with the industrialization revolution in the past century has reached the level of ecosystemic alienation in this century. The pandemic-level latent virus of this century is ecosystemic alienation. The main purpose of paraecological approaches is to solve environmental problems that arise as a result of ecosystemic alienation is to help the efforts to make nature conservation and environmental ethics understanding more permanent. In this context; the main purpose in combating global climate change and desertification is not to eradicate the aliens in the ecosystem, but to push them into its background. Achieving the multidimensional stability (ecologic, sociological, economic, psychological, etc.) of the human primarily depends on ensuring the ecological balance.

Keywords: Ecosystemic Alienation, Paraecology, Ecological Destruction, Pandemics

GİRİŞ

Doğa ve İnsan İlişkileri

İnsanoğlunun dünyadaki serüveni doğanın içinde başlamış ve doğayla devam etmektedir. Zaman içerisinde doğa ile meydana gelen etkileşimler farklı coğrafya, kültür ve inanışlarda değişik ilişkilerin oluşmasına neden olmuştur. Bu farklılıklar doğa ile olan ekolojik ilişkileri belirli prensipler doğrultusunda bir düzen içerisine sokmuştur. Doğa ve insan ilişkisi kimi zaman doğanın, kimi zaman insanın aleyhinde işlemiştir. Ancak, genelde sömürülen hep doğa olmuştur. Doğal kaynakların plansız bir şekilde kullanılması ekosistemlerin taşıma kapasitesini aşmış ve sonunda doğanın geleceği tehlike altına girmiştir. Bu tehlikelerin başında küresel ölçekte iklim değişimleri gelmektedir (Çepel, 2006).

Günümüze kadar insan merkezli ve çevresel felaketlerin nedeni olan bu olumsuzlukların kontrol altına alınması ile ilgili birçok ekolojik yaklaşım öne sürülmüştür. Bu yaklaşımlar ekolojik planlamaların da temellerini oluşturmaktadır. Örneğin; Arne Naess (1986) savunduğu “Derin ekolojik” görüşte; doğayı, insanoğlu gibi kendine özgü yaşam değeri olan bir varlık olarak değerlendirirken, “Sığ” diye tabir ettiği ekolojik bakışta, doğanın insanlar için bir araç olarak görüldüğünü ifade etmiştir (Ferry, 2000). Doğa odaklı bir çevreci anlayış ile (Tamkoç, 1994) mistisizm, “Derin ekolojik” görüşün hakim olduğu felsefelerin ana ekseninde yer almaktadır (Elkins, 1989). Derin ekolojik Felsefe; Budist, Hıristiyan ve laik feylesof düşüncelerinden beslenen bir takım kültür ve yaşantı zincirlerinden oluşmuştur. Bu eksende varoluşların zahiren farklı olsa da aynı kaynaktan geldiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla insan diğer varlıklardan sadece birisidir. Panteist inanışında ise bütün varlıklara kutsallık atfedilmektedir (Lynn, 2003). Derin ekolojistlerin, ekolojik tahribatın sorumlusu olarak insanı görmeleri Taoizm ve Budizm gibi öğretileri kullanan “Ekosofi” olarak adlandırılan felsefelerin etkisinde kalmalarına neden olmuştur (Wagner, 2013). Taocu felsefenin özünde, hiçbir şeye bir nesne gibi davranılmadığı ve her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğu bir ritim söz konusudur (Elgin, 1994). Bu konudaki Budizm öğretisinde ise “*Patticasamuppada*” her şeyin yaratılışından sorumludur ve her şey birbirine bağımlıdır (Anonymous, 2013). Bütün bu öğretiler, “Derin Ekolojik” yaklaşımda, kendisini manevi bir bilinçle evrenin bir parçası olarak addetmek olarak yer bulmuştur (Capra, 1994). Derin ekolojinin sistem teorisinin temel öğelerinden birisi, yeryüzündeki bütün varlıklar birbirleriyle ilişkiler zinciri içerisinde (Zimmerman, 1989). Derin ekolojideki “Biyomerkezci” anlayışta ise bütün varlıklar eşit kabul edilmiştir. İnsan merkezci görüş tamamen reddedilmiştir (Mellor, 1993; İdem, 2002). Aslında biyo-merkezci görüşün temelinde dünyanın gelecek nesillere miras bırakılması konusundaki çok eski bir yaklaşımdan esinlendiği söylenebilir (Bari, 2003). İnsanın dünyadaki kaderi ise doğaya hükmetmekle değil, iradesini düşüncesi doğrultusunda kullanmasıyla belirlenmektedir. Bütün varlıkların değeri, kendi özündedir. İnsanın diğer varlıklar karşısında üstünlüğü söz konusu değildir (Metzner, 1994). Derin ekolojistlere göre doğa sahnesinde insanın başrolde, diğer canlıların ise figüran olarak değerlendirilmesi kabul edilemez (Laçiner, 1998). Ekofeministlere göre ise; erkeğin kadın üzerindeki tahakkümü ve hâkimiyeti, doğa üzerindeki benzemektedir. Esasen doğadaki tahribatın ana kaynağı erkektir. Merchant, kadın ile doğayı erkeğin karşısında ezilen ve hükmedilen iki varlık olarak yan yana görmüş ve özdeşleştirmiştir (Ünder, 2005). Toplumsal ekoloji de ise; insanların birbirlerine hükmetmesinin sonucu olarak, doğaya da hükmetmesi ve sömürmesini doğurmuştur (İdem, 2002). Roszak (1992) Ekopsikoloji kavramıyla, psikolojiyle ekolojiyi birleştirerek, doğadan kendisini soyutlayan insanın ruhsal olarak mutsuz olduğunu ve sonuçta kendisinin zarar gördüğünü savunmaktadır. Ekopsikolojik yaklaşımda, günümüz insanının doğa ile barışmasını

şuur altında yaratılıştan var olan doğa ile beraber yaşama ve ona saygı gösterme içgüdüsünün açığa çıkartılmasıyla mümkün olabileceği amaçlanmaktadır. Erzurumlu İbrahim Hakkı (1756) ise varlıkların yaratılışı ve doğa ve insan ilişkisi üzerine çok boyutlu bir öğretilen bahsederek; “O özden ilk olarak küllî nefsi yaratmıştır. Sonra meleklerin ruhlarını, bitkilerin ruhlarını, tabiatların ruhlarını sırasıyla yaratmıştır. Bu ruhlar için mertebelerine göre belirli makamlar tayin edip, her sınıf kendi belli makamlarına gitmiştir. Her ruh, kendi cinsini bulup, topluluklar oluşturmuş ve her topluluk makamında kalmıştır” ifadelerinde bitkilerin ve tabiatında insanlar gibi birer ruha sahip olduklarını belirtmiştir. Bu yaklaşım insanın doğa ile olan ilişkilerinde asla hükmedici olmayacağını ve ancak tüm yaratılanların haklarını gözetmek şartıyla yönetici olabileceğini göstermektedir.

Doğa ve İnsan İlişkisinde Bazı Ekolojik Görüşler

İnsan ve doğa ilişkisinde doğanın hızlı bir şekilde tahrip edilmesinde insan çoğunlukla başat bir pozisyonda olmasına rağmen, bazı bölgelerde yetişme ortamı koşulları da (toprak, iklim, fizyografya vb.) bu felaketlerde daha belirleyici olabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde kaynakları devamlı tek taraflı tüketen bir toplumun karşısında insan merkezci sığ ekoloji, doğa ile olan ilişkisinde her türlü arzu ve taleplerini meşru gören ve tüm yeryüzünü insanlara ait olduğunu öngören bir dünya görüşüne sahiptir (Önder, 2003). Ancak doğal kaynaklarının tükenmesinin önüne geçmek için çaba sarf etmeyi de kendisi için bir görev saymıştır (Keleş ve Hamamcı, 2002). Derin ekolojiye göre ise, yeryüzü insanlara ait değildir. Her varlığın yaşam hakkı bulunmaktadır (Naess, 1995). Bütün ekosistemlerin yaratıcısı yeryüzünde irade sahibi varlık olarak insanı görevlendirmiş ve bu emanetçi rolü, hassas ve değerli emanetlerin yönetilmesini de kapsamaktadır. Emanetin yönetilmesi insanın yeryüzündeki imtihanının da önemli bir parçasıdır. İnsan yeryüzünü planlamak, rehabilite etmek, düzeltmek ya da bozmak, azdırmak, fitne salarak dünyayı karıştırmak gibi yolları seçmekte irade sahibidir (Bursevî, 1997; Mevdudi ve Kayani, 1996). Öztürk (2002) doğanın bozulmasını, (doğanın kirlenmesi, ozonun delinmesi vs.) orijinal yaratılışı değiştirmeyi, şeytanın güdümü altına girmek olarak değerlendirmektedir. Doğanın korunması ve iyileştirilmesi hususunda bu kadar hassas olunmasının, sınırsız olmayan tabiatın sorumsuz bir şekilde kullanılmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır (Nasr, 1988; Gürsel 1995; Özdemir ve Yükselmiş, 1995).

Derin ekolojinin savunduğu ilkeler incelendiğinde, insan merkezci düşüncenin ekolojik sorunların yegâne kaynağı olduğu ve çözümleri ise ideolojik, ekonomik, kültürel ve teknolojik olarak yeniden bir yapılanmadan geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Derin ekolojistler, ekosistemlerdeki besin döngüsü içerisindeki ilişkilerde, insan lehine tavır almamaktadırlar (Des Jardins, 2006). İnsanın yaşamın merkezinden uzaklaşması, insan ve insan dışındaki canlıları ön plana çıkarmaktadır (Önder, 2003). Doğayla bütünleşme ve eşitliğin ön planda olduğu bu görüşte insanların etnik, politik, inanç vb. bağları, ekosistem bağımlılığının önünde olmamalıdır (Önder, 1996; Pepper, 1999). Sonuçta derin ekolojik düşünce, insan odaklı düşünmemeyi ve davranmamayı öğreten ekolojik düşüncelerin ön plana çıkarılması açısından önemli görülebilir (Tamkoç, 1994). Naess’in ekosofisini gezegenle bir olmamız bilincine ermek olduğunu bildiren Mellor (1993), aynı zamanda derin ekolojinin felsefesinde tüm canlıların eşit oldukları fikrini ve insanın doğayı sömüren bir varlık olarak görmesini de eleştirmektedir. Başka bir eleştiri ise; Kovel (2005)’ın, derin ekolojinin insanlığı doğa içerisinde merkezsizleştirmesine yöneliktir. Plumwood (2004) ise; derin ekolojiyi, kişisel dönüşümü ön plana çıkarıp, toplumsal yapıyı önemsememekle eleştirmektedir. Derin ekolojiye yönelik yapılan bu eleştiriler antihümanist ve doğa merkeziliğin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün sorunların merkezinde insanı görmek ve bütün teknolojileri zararlı görmek ise başlı başına bir hatadır (Bookchin, 1994;

Ata, 2002; Kovel, 2005). Doğa ancak toplum içerisinde bir anlam kazanmakla beraber aralarındaki ilişki toplumun doğa algısına bağlı olmaktadır (Elkins, 1994). Derin Ekolojistler hümanist ahlakın görev ve sorumluluk kavramını önemli bir biçimde daraltmışlardır (Ferry, 2000). Derin ekoloji hareketi dünyadaki sınıfsal, ırksal, cinsiyet vb. farklılıkları göz ardı ederek insanlığı aşağılayan, belirsiz, şekilsiz ve kendi içerisinde dayanağı olmayan bir varsayımdan ibarettir (Porritt, 1994).

Toplumun doğayla olan ilişkilerine bakış felsefesi bu ekolojik ilişkileri şekillendirebileceği gibi sürdürülebilir bir doğa için ekolojik planlamaların da temelini oluşturacaktır. Bu yaklaşımlar ekosistem ölçeğinde özellikle varlıkların tekliğinin yansıtıldığı bir ekoloji anlayışını ön plana çıkarmaktadır; Paraekoloji... Bu ekoloji anlayışı; varlıkların yaratılış amacının bir bütün olarak yaşama aktarılmasına dayanmaktadır.

Paraekolojik yaklaşım; ekosistemlere yönelik tehditlerin azaltılması ve oluşan çevre tahribatının ıslah sürecinde sosyolojik, psikolojik ve felsefi açıdan insanın rehabilitasyon sürecinin bir parçası olarak planın içerisine dahil edilmesidir. Burada amaç, sorunun esasını teşkil eden insanın çözüm sürecinde de aktif rol almasını sağlamaktır. Paraekolojik yaklaşımlar kabul gören ya da oluşturulması planlanan etik olguların, bireylerin yaşamında içselleştirilmesinde yardımcı olan özellikle psikoloji, sosyoloji ve felsefeyi bir arada kullanan esnek bir düşünce gücüne sahiptir. Küresel ölçekteki çevre sorunlarını çözmekte ayak direten insanoğlu için "*Asıl tehlikeli olan dünyadaki aktif değişimlere ve gelişmelere paralel olarak ekolojik planlamayı ve uygulamayı yapamayan insanın kendisine yabancılaşması problemidir. Öncelikle bu sorunların tespiti ve daha sonra bunun aşılması gerekmektedir*" Dindaroğlu, 2014a).

Ön plana çıkan bazı Paraekolojik yaklaşımlar (Dindaroğlu, 2014a);

- Doğadaki bütün varlıklar hem kendisi için hem de başkaları için bir değer taşır ve bu değer ekolojik döngünün de bir parçasını oluşturmaktadır. Evrenin yaratılış gayesi, insandır. Ancak bu durum insana diğer varlıklara karşı hükmetme ve tahakküm kurma hakkı vermemektedir. Diğer varlıklar insanın birer uzvu gibidir. Onlara bakış açısı kendi kalbi, eli, bacağı vb. organlarıyla olan ilişkisine benzemelidir.
- Bitkiler, ekolojik döngünün en önemli parçalarından birisidir. Ekosistemdeki döngü içerisinde görevi olmayan önemsiz bir varlık yoktur.
- Kirlenmenin durdurulması ekonomik gelişmenin önünde engel olmamalıdır. Aynı zamanda hem kirlenme durdurulmalı hem de ekonomik gelişme sağlanabilmelidir. Endüstriyel bir gelişmeyle beraber kirlenmeyi ekosistemdeki döngüye girmeden ortadan kaldıracak teknolojiler planlanmalıdır. İnsan hem ekonomik gelişmeyi sağlayacak hem de ekosistemi koruyacak kadar donanımlıdır. Ancak bu dünya insanoğlu için anıklık, yetenek ve bilgi seviyesini artırma alanıdır. Bu nedenle insanın doğa ile olan ilişkisi de bu amacın olumlu ya da olumsuz sonuçlanma aşamalarından birisidir.
- Asıl tehlikeli olan dünyadaki aktif değişimlere ve gelişmelere paralel olarak ekolojik planlamayı ve uygulamayı yapamayan "insanın kendisine yabancılaşması" problemidir. İnsanın, doğayla olan sorunlarının temelinde, insanın varoluş amacını unutmaması ve kendisine yabancılaşması yatmaktadır. Öncelikle bu sorunun tespiti ve daha sonra bunun aşılması gerekmektedir. Bütün bunlar dünyadaki anıklığın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kendisine yabancılaşan insan varoluş amacından sapmıştır. Fakat, insan bu sorunu aşabilecek güçtedir. Bu bağlamda yapacağımız planlardan önce toplumu aktif, sürdürülebilir ekolojik çevre ahlakıyla donatmalı ve doğal kaynaklarımızı bu perspektifle planlamalıyız. Çünkü, bu süreçlerin yönetimi ve sorumluluğunda yine merkezde olan insandır.

- Yaşam standartları ekolojik denge ile beraber senkronize bir şekilde ilerlemelidir. Her yerin çöplerle ve kimyasal atıklarla kaplı olduğu bir alanda lüks bir villaya sahip olmak bir anlam ifade edemez.
- “Varlık” ekolojik döngü içerisinde görevini, eksiksiz ve varoluş amacına uygun bir şekilde yerine getirmelidir. Aksi takdirde sistemi bozacak bir etkiye sahiptir.
- Doğa ve insan zalim değildir. Her ikisi de ekolojik ilişkiler içerisinde dengeyi korumak zorundadır. Burada bağımlı olduğu doğal dengeyi koruma görevi insandadır.
- Ekolojik ilişkilerde esas olan tam ve eksiksiz bir şekilde ekosistem fonksiyonlarının devam ettirilmesidir. İlişkiler bir tarafın lehine ya da aleyhine devam ederse sonuçta bütün ekosistem zarar görecektir.

Sonuç olarak; bir ıslah çalışması planlanırken, bölgede yaşayan halk, varoluş amacına uygun olarak doğaya karşı koşulsuz hükmetme hakkının kendisinde olmadığını, kendisi gibi diğer varlıklarında yaşam hakkı olduğu bilinciyle doğal kaynakları yönetmelidir. Bununla beraber gelir seviyeleri düşük insanların, sosyal ve ekonomik projelerle desteklenerek gelir seviyeleri yükseltilmelidir. Ne insanı ne de doğayı gözden çıkarmayan, her ikisinin de bu ekosistem için vazgeçilmez değerler olduğu algısını veren bir çevre duyarlılığının geliştirmesi gereklidir.

“İnsanlara doğal güzellikleri sevdirmek ve onların doğayı tahribe karşı acıma hislerini sağlamak kolaydır. Fakat insanların daha uygar ve modern bir yaşam için doğayı sürekli olarak tahrip ettiğine ve bu eylemin yaşam temellerinin yok edilmesiyle eşdeğer olduğuna inandırmak oldukça güçtür. Bireysel olarak yapılacak ve çok önemsiz gibi görünen bu görevleri küçümsemek gerekir. Hiç kimse, çok az şey yapabileceği için, hiçbir şey yapmamayı yeğleyen birisi kadar büyük bir hata işleyemez” (Çepel, 2005).

Yabancılaşma Kelimesinin Kökeni

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Yaban” kelimesi isim olarak insan yaşamayan ıssız yer olarak ifade edilmektedir. Farsça kökenli bir kelimedir. Ayrıca, vahşi olan evcil olmayan canlı, yabancı, el, tanıdık olmayan anlamlarında da kullanılmaktadır. Yabancılaşmak kelimesi ise tanımaz, bilmez duruma gelmek, yabancı olmak, bigâne düşmek, alışmamak, yadırgamak, yabancılık çekmek anlamlarında kullanılmaktadır (TDK, 2016).

Almancada ‘Entfremdung’, Fransızcada ve İngilizcede ‘alienation’ olarak geçmektedir. İngilizcede yabancı isim olarak ‘Alien’ sözcüğü, fiil hali ise ‘alienate’dir. Farklılaştırmak, mahrum bırakmak, değiştirmek ya da başkalaştırmak anlamlarında kullanılmaktadır. Ancak Geyer’e göre 1980’lerde yabancılaşma kavramına içi boşaltılmış, belirsiz ve zaman zaman çelişkilerle dolu anlamlar yüklenmiştir. Öyle ki birçok bilim dalında sorunların temeli yabancılaşma ile açıklanmaya çalışılmıştır; şizofreni, yaşlılıkta yalnızlık, sapkınlık, asimilasyon problemleri vb. (Çelik, 2001).

Farklı Bakış Açılıyla Yabancılaşma

İnsan ve doğa dualistliği içerisinde Hegel ve Marx’ın yabancılaşma sorunsalı doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Mevlana daha çok insana odaklanarak, insanın kendine yabancılaşması üzerinde durmaktadır. Mevlana’ya göre temel sorun, insanın kendisi ve çevresi ile uyum içerisinde olamamasından kaynaklanmaktadır. Feuerbach; insanı, özünü aramaya yönelten bir ara evre oluşturmasına neden olması olarak ifade etmekte ve yabancılaşmanın, sahip olabileceği olumlu tarafına dikkat çekmektedir (Tekin, 2010).

Feuerbach, Hegel'in doğa ve mutlak tinin arasındaki yabancılaşma bakış açısını kabul etmeyerek, Tanrı'nın kendine yabancılaşmış insan biçimini yabancılaşmanın ölçütü olarak ortaya sürer (Erdost, 2010). Hegel'in teolojiye odakladığı yabancılaşma merkezi, Feuerbach'ın görüşlerinde antropolojiye yakınlaşmıştır. İnsan; teknoloji ve sanayinin gelişmesiyle beraber, maddi ve manevi değerlerinden uzaklaşmış, ürettiği ürünün ne olduğunu bilmeden kendisine verilen işleri belli bir ücret karşılığında yapmak zorunda bırakılmıştır. Bir bakıma insanın robotlaştırılması, yabancılaşmanın sonucudur (Marx, 2014a). Marx'a göre işçinin ürettiği ürüne, iş süreçlerine, doğaya ve insanın kendine yabancılaşması şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Demirer ve Özbudun, 1999). Albert Camus tarih, din, örf ve adetlerinin, yaşamına yön veren düşüncelerin insanın kendi kendine yabancılaşması ve kendi varlık nedeninden uzaklaşması olarak ifade etmektedir. Duhm'a göre, insanoğlu kapitalizmin yabancılaşmayı doğurduğu, rekabet ve başarı ilkelerinin çevrelediği bir dünyada yaşamaktadır. Aynı şekilde Pappenheim'de modern toplumlardaki yalnızlığı, egoist ve her şeyi nesnelleştiren hayat anlayışını yabancılaşmanın tipik örnekleri olarak vermektedir (Çelik, 2001).

Sosyolojik düşünce akımlarında yabancılaşma kavramı Durkheim ve Weber tarafından da ele alınmıştır. Durkheim, yabancılaşmanın, dayanışma ve iş bölümünün zayıfladığı, sanayileşmenin arttığı toplumlarda meydana geldiğini savunmuştur. Weber'e göre, güven konusunda ciddi sorunlar yaşayan modern insan kişisel ilişkilerini minimize ederken, bürokrasiyi güçlendirme eğilimine girmektedir. Bireyin şahsiliğini kaybetmesi ya da karizmanın rutinleşmesi rasyonalitenin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve mekanikleşme sürecine neden olmaktadır (Weber, 1996). Weber bu olayı "Demir Kafes" metaforu ile tanımlamaktadır. Bireyin mekanikleşmesi ile emeğin metalaştırılması, Weber ve Marx tarafından yabancılaşmanın iki önemli nedeni olarak sunulmaktadır (Löwith, 1982).

Marx yoksulluğun, Durheim ise zenginliğin yabancılaşmada etkili olduğunu savunmuştur. Horney ise yabancılaşmayı (nevroz) ruhsal bir bozukluk olarak görmekte ve failin, birey ve toplumun olduğunu savunmaktadır (Douglas, 1989). Marcuse (1997) yabancılaşmayı, bireylerin insani özden uzaklaşması, yaratıcı özelliklerini kaybetmeleri, teknolojinin insanı tek boyutlu bir girdaba soktuğu bir figür olarak betimlemektedir.

Ekosistemlere Özgü Bir Yabancılaşmadan Söz Edilebilir mi?

Yabancılaşma kelimesinin kökeni incelendiğinde her ne kadar insana göre nitelendirilse de kelimenin kökenini oluşturan "Yaban" kelimesinin cansız varlıklar içinde kullanıldığını görmekteyiz. Hegelci diyalektiğin kendi iç aşamalarında Geist olarak adlandırılan varlık, kendini gerçekleştirme için kendi özünden kopmuş, başkası olmuş ve artık kendine yabancılaşmıştır. Geist'in tekamüle erişmesi için kendini tanıması ve bu yabancılaşma sürecinden geçmesinde, nesnelleşmesinde olumsuz alanını sağlayan doğadır (Copleston 1985). Bireyler ve toplumlar doğa içerisinde yer alan mekânlarda yaşam şansı bulur. Bu bağlamda mekân ve toplum arasında sıkı ilişkiler vardır. Mekânlar, toplumsal yapının ve değişimin zeminini oluşturur (Alver, 2006).

Bu çalışmada yabancılaşma kavramı, canlı ve cansızları içerisinde barındıran ve karşılıklı ilişkilerin meydana geldiği mekân "Ekosistem" olarak adlandırılacaktır. Ekosistemler cansız varlıklar (inorganik ve organik maddeler), primer üreticiler (yeşil bitkiler), tüketiciler (bitkisel ve hayvansal maddeleri yiyenler), ayrıştırıcılardan (bakteri ve mantarlar) oluşmaktadır (Çepel, 1998).

Ekosistemlerde değişim ve yabancılaşma ilişkisi kapsamında şu sorular akla gelmektedir; 1) Ekosistemlerde değişen yetişme ortamı koşullarında yaşayan canlılar edilgen bir hayat mı yaşamaktadırlar? 2) Ekosistemlerde değişen yetişme ortamı koşulları aynı canlıyı hangi ölçülerde değiştirebilir? 3) Yetişme ortamı özelliklerindeki değişimler canlıları hangi ölçülerde yabancılaştırır? 4) Bu yabancılaştırma canlının lehine midir, yoksa aleyhine midir? Bu tür soruların cevaplarının bulunması değişimin ve beraberinde meydana gelen yabancılaşmanın da çözümlünde temel gerçekleri anlamamıza yardımcı olabilir.

Doğal ekosistemler, insanoğlunun oluşturduğu bürokratik sistemlere benzemezler. Bürokratik sistemler katı kuralcı, biçimsel organize edilen, dışa kapalı, etkileşimi olmayan, somut hedefleri olan sistemlerdir (Wallace ve Wolf, 2004). Oysa doğal ekosistemler birçok canlının bir arada yaşayabileceği geniş bir tolerans aralığına sahip, içerisinde yaşadığı canlılar tarafından da dizayn edilebilen ve onlardan etkilenebilen açık sistemlerdir.

Yabancılaşma, zamanla ilerleyen, değişim ve dönüşümlle beslenmektedir. Değişim, bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünüdür. Biyolojide “varyasyon”, matematikte “bir niceliğin birbirinden ayrı değerler alması veya böyle iki değer arasındaki ayrım” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2016). Yabancılaşma dönüşümün bir sonucu olarak meydana gelmektedir (Afşar, 1992). Canlı ve cansız varlıklar bir arada etkileşim içerisinde yaşadıkları ekosistemlerde varlıklarını optimal olarak sürdürmek için, bulunduğu ortama çeşitli adaptasyonlar yoluyla entegre olurlar. Bu durum canlıları farklılaştırarak değişikliğe uğratmakta ve sonuçta biyo-çeşitlilik olarak ifade edilen genetik, tür ve ekosistem çeşitliliğini sağlamaktadır (epel, 1998; Gökmen, 2011). Adaptasyon olarak adlandırılan uyum süreçlerinde, canlılar özellikle de insanoğlu, hayatın devamlılığı için hem kendisini hem de çevresini değiştirebilmektedir (Mengüşoğlu, 1971). Ekosistemlerde yaşam süren canlıların bulunduğu habitatlar canlıların davranış biçimini, kişiliğini ve sorumluluklarını düzenleyen etkin bir rol üstlenmektedir. Örneğin; değişen yetişme ortamı koşulları nedeniyle simbiyotik yaşayan canlılar, konukçusunun değişen ekolojik koşullara adapte olmasına yardımcı olabileceği gibi, parazit ilişkilerde önce konukçunun sonrada kendisinin ölümüne neden olabilecek bir sonuca neden olabilir.

Ekosistemler, canlıların yaşam sürdüğu habitatları oluşturmaları nedeniyle beslenme, üreme ve sosyalleşme mekânlarıdır. Ekosistemlerde yaşayan türlerin ve popülasyonların kararlılıkları doğrudan yetişme ortamı özellikleriyle ilişkilidir. Yetişme ortamları, bireysel ve toplumsal ölçekteki değişimlerin ve dönüşümlerin ana faktörüdür.

Yaygın olarak düşünürler tarafından doğa ve insan, düalist bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Yani doğa insan için yabancılaşmanın kaynağını oluşturmaktadır. Ancak bu bakış açısı, doğanın insanlar için bir araç olarak görüldüğu ve Arne Naess (1986)'in “Sığ” diye tabir ettiği ekolojik bakışta eleştirilmektedir. Arne Naess'in “Derin ekolojik” görüşte doğayı, insanoğlu gibi kendine özgü yaşam değerleri olan bir varlık olarak değerlendirmektedir (Ferry, 2000). Ancak, insanın doğanın bir parçası olarak kabul edilmesi yabancılaşma olgusunun da farklılaşmasına neden olmaktadır.

Her ekosistem kendi içerisinde ve diğer ekosistemlerle beraber doğal bir dengeye ulaşmak amacındadır. Ekosistemlerdeki dengelerin bozulmasıyla yerine yeni farklı bir ekosistem gelir ve bu sürece süksesyona adı verilir. Ekosistemlerde; canlılar, doğa olayları, hastalık, yangın, iklim değişimi, toprak kalitesindeki değişimler, rüzgâr, böcek zararı gibi faktörler ekolojik süksesyona nedenleri arasında yer almaktadır. Bu etkenlerden en büyüğu insana aittir (epel, 1995).

Ekosistemlere özgü olumsuz yabancılaşma; ekosistemlerin kendilerine özgü görev ve sorumluluklarını yerine getiremeyecek şekilde yetiştirme ortamı koşullarının değişmesi, değiştirilmesi veya işlevsiz hale gelmesi sonucu ortaya çıkan durum olarak ifade edilebilir. Değişen koşullar sonucunda yaşamını bu yetiştirme ortamında sürdüren canlıların artık optimal büyümelerini gerçekleştirmeleri söz konusu olamaz. Hayatta kalmak için değişmek ve uyum sağlamak zorundadır. Yabancılaşan ekosistemde adaptasyon adı verilen bu değişimler biyoçeşitliliğinde bir parçasını oluşturur. Ekosistemik yabancılaşma, diğer yabancılaşma koşullarının oluşmasına zemin hazırlayabilen önemli bir potansiyele sahiptir.

Ekosistemik yabancılaşmanın temelini oluşturan süksesyon; ekosistemlerin gelişmesi, olgunlaşması ve çeşitliliğinin sağlanmasında önemli bir role sahip olmasına rağmen, geri döndürülmesi çokta mümkün olmayan ekosistem sağlığının bozulmasına da neden olabilmektedir. Ekosistemlerde temel görev etkinliğin/verimliliğin sürdürülebilirliğine hizmet etmesidir. Ekosistemlerde yetiştirme ortamı koşullarının değişmesi eğer bu temel görevin sürdürülebilirliğine engel olmuyorsa bu durum yabancılaşmanın olumlu sonucu olarak değerlendirilebilir. Çünkü değişen koşullara uyum sağlayan ekolojik toleransı yüksek canlıların varlığıyla bu mümkün olabilmektedir. Mekansal değişim açısından değerlendirilecek olursa, bir bebeğin doğması, bir meyvenin ve bir yaprağın dalından düşmesi de bir yabancılaşmadır. Organik maddenin ayrışması da bir yabancılaşma olarak kabul edilebilir. Öncelikle değişen ekolojik koşulların etkisiyle yapraklardaki klorofilin ayrışmasıyla sararması bunun ilk semptomudur (Anatomik kimyasal ayrışma). İkinci aşamada ise toprak yüzeyinde biriken organik materyaller mekanik olarak ayrışır. Bu esnada toprak canlılarıyla anatomik ayrışmaya uğrayan organik dokular toprağın inorganik kısmıyla birbirine karıştırılır (Ayrışma ile ilgili kaynak verilebilir). Bu süreçle beraber mekânsal yabancılaşma iyice artmıştır. Artık ileri düzeyde dönüşümün eşiğine gelmiştir. Üçüncü seviye ise humuslaşma ve mineralizasyon sürecidir. Mikroorganizmalar, organik dokuları ayrıştırarak kendisini oluşturan yapı taşlarına ayrılırlar. Yabancılaşan mekanlar ve dönüştürücülerin aktif rol oynadığı bir ortamda sentezlenen yeni ürünler meydana gelmektedir. Ancak bu yabancılaşma ekosistemlerdeki madde döngülerinin sürdürülebilirliğini sağlayan gerekli ve olumlu bir yabancılaşmadır. Weber (1993)'in toplumsal yabancılaşma için kullandığı “büyünün bozulması” tabiri, aslında ekosistemlerin sürdürülebilirliğini sağlayan mucizevi madde döngülerindeki doğal dengenin bozulması için de kullanılması yanlış olmaz.

İçerisinde yaşadığı canlıların optimal yaşam koşullarının ortadan kalktığı ekosistemlerdeki canlılarda birtakım deformasyonlar veya daha ileri derecede ölümler meydana gelebilmektedir. Değişen ekolojik koşullara uyum sağlamaya çalışan bazı tolerans sınırlarında yaşayan canlılar için ise yeni ve tek rol hayatta kalmaktır. Bauman (2016)' da insanlar arasındaki yabancılaşma ve yabancıların varlığını modern yaşamın bir gereği olarak görmektedir.

Ekosistemlerdeki Yabancılar

Ekosistemler karmaşık ilişkilerle doğal bir denge içerisinde birbirlerine bağlıdırlar. Aralarındaki koordinasyonun herhangi bir şekilde kopması ya da gerekliliklerini yerine getirememesi, yabancılaşma sürecinin başlamasına neden olmaktadır. Böylece yabancıların gelip yerleşeceği ortam sağlanmış olur. Bu yabancılaşmanın olumsuz sonuçlarının görülebileceği süreçlerin başlangıç safhasıdır. Yabancı türler değişen yetiştirme ortamı koşullarına fiziksel olarak yerleşmeye başlarlar. Yabancı türlerin yetiştirme ortamlarına ne derecede yerleştikleri, toplumsal bir mekan oluşturup oluşturmadıkları, hem değişen ekolojik koşullar hem de yabancıların

genetiğiyle de ilgilidir. Asıl problem ekosistemlerdeki yabancılığın sürekli bir durum haline gelmesidir. Özellikle toprak degradasyonu ile başlayan mekânsal yabancılaşma ki bu durum çölleşme sürecinin de başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Küresel iklim değişikliğiyle ve çölleşmeyle mücadelede asıl amaç ekosistemdeki yabancılaraın arka planına itilmesinin sağlanmasıdır. Yabancılaraın tamamen yok edilmesi mümkün değildir. Çünkü yabancılaşma ve yabancılaraın da ekosistemde görevleri vardır.

Yabancılığın süreklilik arz ettiği ve mekânsal bir işgal oluşturduğu ekosistemler (yabanlaşmış arazi) mekansal rehabilitasyona karşı devamlılığı olmayan bir direnç oluşturmaktadır (Dindaroğlu, 2014b). Bu direncin kırılması yetişme ortamını oluşturan faktörlerin (bilhassa toprağın) ıslahı ile daha kolay olmaktadır. Özellikle orman ekosistemlerinde yetişme ortamlarının analizinde doğal ortamı bozulmamış alanlarda klimaks türler ve onlara eşlik eden bitki türleri hep beraber yaşam birliklerini oluştururlar. Yetişme ortamı etütlerinde bitkilerin birliktelikleri analiz edilmektedir. Örneğin; bir yetişme ortamında Kayın-Göknaş birlikteliği (%79,5), Sarıçam assosiasyonu (%12) ve *Dactylis glomerata-Crataegus tanacetifolia* birlikteliği (%8), *Sparganium erectum-Epilobium hirsutum* assosiasyon (%0.5) oranında temsil edildiği (Günay ve Küçük, 2007) belirlenmiştir. Bu yetişme ortamında klimaks türler ve bunlara eşlik eden bitki birliktelikleri yer almaktadır. Bu türlerin hepsi doğal ve yerleşik türlerdir. Bu yetişme ortamında meydana gelen yabancılaşma süreci olumlu bir şekilde gelişmiştir. Başka bir örnek verecek olursak, orman yangınlarıyla değişen yetişme ortamı koşulları (fiziki mekânsal yabancılaşma) hâkim olduğunda önce alana *Sistus* vb. çalı formları gelmektedir. Daha sora alana *Populus tremula* gelmektedir. Bu iki tür yabancılaşmış ortama sonradan gelen yabancı türlerdir. Ama bunlar süksesyon basamaklarının bir parçasını oluşturduklarından dolayı klimaks türlere yetişme ortamlarını hazırlayan faydalı yabancılardır. Bu yabancılar aynı zamanda yetişme ortamıyla (mekân) beraber genetik, tür ve ekosistem çeşitliliğini de sağlamaktadırlar. Ekosistemlerde canlı ve cansızların yaşam sürdürdüleri mekânlardan olan habitatlar, bir canlı türünün uyum sağladığı yaşam alanları, biyotoplar ise komünitelerin yaşam alanlarıdır. Yaşam alanlarında temel olarak birincil üreticiler (klorofilli yeşil bitkiler), birinci basamaktan (otçul hayvanlar), ve ikinci basamaktan tüketiciler (etçil hayvanlar) ile ayrıştırıcılar (bakteriler, mantarlar) yer alırlar. Ekosistemlerin çalışması ise madde döngüleri ile besin zincirleri arasında meydana gelen değişken bir enerji akışıyla olur.

Ekosistemde yerleşik türler yabancı türlerle beraber yaşayabilir. Fakat bu durum birçok yaşamsal ilişkiye bağlıdır. Aynı ekosistem de yaşamak türler arasında birtakım ilişkilerin gelişmesine de neden olmaktadır. Bu ilişkiler öncelikle hayatı devam ettirme noktasından başlayarak, gidişatı besin zincirindeki düzeylere bağlıdır. Farklı beslenme düzeylerindeki ilişkiler çoğu zaman avcı seviyesinde beslenmek için bir alt düzeye ihtiyaç duyarlar. Beslenme düzeyi aynı olanlar ise aynı besin kaynağının kullanımında çoğu zaman rekabet içerisine girerler. Bu durum hem türler içi hem de türler arası rekabeti meydana getirir. Ayrıca, türler arasındaki asalaklık, ortak yaşama, ortakçılık gibi özel bağımlılık biçimleri de görülebilir. Yabancı türlerle yaşamak yukarda belirtilen ilişki şekillerinden en uygun olanı ile devam edebilir. Bauman (2016) insanlar arasındaki yabancılaraın yaşadığı ortamı vahşi bir bölge olarak tarif eder ve kentleri önemli bir sahte karşılaşma alanları olarak görür. Aslında burada da rekabet vardır. Yabancılaraın birlikte yaşamanın en temel şartını, gizemli sahte karşılama sanatını iyi bilmeye bağlamaktadır. Ekosistemlerdeki yabancı ilişkisinde türler arası etkileşim ana temayı oluştururken, insan toplumlarındaki yabancılaraın yaşamanın temelini yabancılaraın etkileşim alanı oluşturmadan toplumsal mekânın ötesine itilmesini sağlamak oluşturmaktadır. Böylece yabancılaraın baskıda ve etkisiz (Simmel, 1969) bir duruma getirilerek (yüzsüzleştirilerek) uygun bir yaşam ortamı sağlanmış olur. Ekosistemlerde bozulmuş yetişme ortamlarına yerleşmiş olan

yabancı türlerin sınırlı bir alana hapsedilmesi gibi toplumsal mekânların savunulmasında da sistem kendini korumak için yabancıların hareketlerini kısıtlayabilmektedir.

Her türün genetik olarak değişen ekolojik koşullara karşı adaptasyon sağlayabileceği tolerans aralığı mevcuttur. İstilacı yabancı türler ortamı kaplasa dahi yabancılıktan kurtulamazlar. Örneğin; egzotik türler her ne kadar kültüre alınarak adapte edilse ya da yıllarca değişen koşullara adapte olmuş gibi görünse de, o tür o yetişme ortamı için yabancı bir türdür. İlerleyen süreçlerde ortamdan tekrar uzaklaşma potansiyeli taşırlar.

Yabancılaşmayı hem ekosistemin dinamikleri olarak olumlaması hem de ekosistemlerin bozulmasından sorumlu tutulması, toplumsal boyuttaki yabancılaşmada olduğu gibi ekosistemik yabancılaşmanın rolü ve meydana gelen müphemliği konusunda derinlik artmaktadır. Nitekim Bauman (2016)'da toplumsal boyuttaki yabancılık konusunda "*İhtiyaç ve tehdidin eşzamanlı olarak yaşanan şaşırtıcı yaratıcılık ve alıcılık karışımı, yabancılığın algılanmasında varoluşun aynı zamanda dayanak noktası ve felaketi olarak yansır*" ifadelerini kullanmaktadır. Doğal ekosistemler de kendi iç dinamikleri ve ekolojik koşullar eşliğinde verdiği yaşam mücadelesinin sonu aslında bir yok oluşun başlangıcıdır. Ancak bu yok oluş yeni bireylere dönüşüm ya da farklı türlere zemin hazırlamaktan başka bir şey değildir.

Ekosistemlerde Yabancılaşma, Niş ve Tolerans İlişkisi

Ekosistemlerde yaşayan canlılar kendileriyle aynı ortamı paylaşan diğer canlı ve cansız varlıklarla sürekli olarak reaksiyonel, koaksiyonel ve aksiyonel etkileşim içindedirler (Gökmen, 2000). Her canlı ekosistemde yaşamını sürdürmek için belirli görev ve sorumlulukları yerine getirmek zorundadır. Bu zorunluluk canlılar için yaşamsal bir olgu olmakla beraber, ekosistemin sürdürülebilirliği için de önemli işlevlerin yerine getirilmesini sağlamaktadır. Ancak, canlıların birçoğu, ekosistem içerisindeki fonksiyonlarının ne denli önemli olduğunu anlamadan yaşamlarını sürdürmektedir.

Tolerans, değişen ekolojik koşullar karşısında canlıların göstermiş oldukları uyumun derecesidir. Aslında tolerans farklı canlı türleri ve genetik yapılarıyla yakından ilişkilidir. Bununla birlikte değişen ekolojik koşullar farklı tür ve genetik çeşitliliği de değiştirebilmektedir. Önceki bölümde ekosistemlerde yetişme ortamı koşullarının değişmesi eğer bir temel görevin sürdürülebilirliğini olumsuz etkiliyorsa, o, canlı ya da cansız varlık için olumsuz yabancılaşma olarak değerlendirilmiştir. Aslında günümüze kadar yabancılaşma algısı hep olumsuz olarak ele alınmıştır. Ancak ekosistem bakış açısıyla değişim ve dönüşümün kaçınılmaz sonucu olan uyum, ekolojik nişi değiştirmiyorsa ve tolerans sınırları içerisinde sürdürülebilirliğini devam ettiriyorsa, bu olumlu yabancılaşma olarak değerlendirilebilir.

Ekosistemlerde Yabancılaşma ve Alışkanlık İlişkisi

Ekolojik ve sosyolojik bakış açısıyla ekosistemik yabancılaşmanın canlı yaşamındaki en önemli etkilerinden biriside değişime karşı adaptasyon yeteneğinin önemli bir parçası olan alışkanlıklardır. Bu durumda alışkanlık bir karakter kazanmaktadır. Eğer nişin devamlılığını sağlıyorsa iyi, zarar veriyorsa kötü karakterlidir. Yabancılaşma yeni alışkanlıkların kazanılmasına neden olabileceği gibi, alışkanlıklar yabancılaşmanın kamufleji haline de gelebilirler.

Her varlık hayatta kalmak için varlığını koruma eğilimindedir. Alışkanlıklar ise varlıkların nitelik ve içsel özelliklerde meydana gelen değişimlerdir. Homojen olan cansız dünyada bireysellik olmadığından, alışkanlıklardan söz edilemez. Ancak doğadaki mekân ve zamana bağlı heterojen bütünlük ile bireysellik başlar ki burada tek ve bölünmez canlı bir dünya oluşturur. Alışkanlığın yasası bu dünyadaki canlı varlıkların devamlı değişim ve tekrar içerisinde bulunmasıdır ki, bu da bilincin neden olduğu bir modeldir (Ravaisson, 2015). Alışkanlık; bir şeye alışmış olma durumu, alışkınlık, alışmışlık, alışkı, itiyat, huy, meleke, ünsiyet, yordam anlamlarına gelmektedir (TDK, 2018). Alışmak, ekoloji biliminde uyum sağlamak, adapte olmaya karşılık gelmektedir. Örneğin, bitkilerin değişen ekolojik koşullara uyum sağlayabilmeleri, alışkanlık olarak değerlendirilebilir. Ekoloji biliminde alışkanlığın gerçekleşebilmesi, süksesyonun (sürdürülebilir değişime) gerçekleşmesine bağlıdır. Bu şekildeki alışkanlıklar gibi, hayatta kalmaya ve fonksiyonlarını yerine getirme amaçlarına yönelmiş eğilimler meydana getirebilir.

Yaşamlarını korumak ve devam ettirmek isteyen varlıklar değişimlere karşı direnç meydana getirirler. Maine de Biran, direnci sağlayan şey varlığın, eylemin ilkelerini hatırlaması ve dolayısıyla düşünmesi olarak ifade etmektedir (Maity, 2014). Eylem ise tutku ile beraber çabayı meydana getiren iki ana köktür. Eylem ve tutkunun zıt yönlü gelişimleri ise bilinci oluşturmaktadır. Bilinci kuvvetlendiren şey eylemin süregenliği, zayıflatan şey ise tutkunun sıradanlaşmasıdır. Aynı zamanda eylemin süregenliğiyle acı ve yoğunluk etkinliğini kaybeder. Eylemin oluşumunda çaba ve tutkunun eseri yoksa sürekliliğini ve etkinliğini kaybeder. İnsanlarda meydana gelen alışkanlıklar zaman zaman zararlı olsa bile yaşamın ön koşulu haline gelebilir (Ravaisson, 2015). İnsanlardaki alışkanlıklar gibi biyosenezde, sonradan elde edilen adaptasyonel özelliklerde hiçbir zaman genetik yolla gelen kalıtsal özelliklerin yerini tutamaz. Değişen ya da değiştirilen koşullara yeniden farklı şekillerde uyum sağlanabilir. Ancak, adaptasyonla kazanılan özellikler, artık yaşamsal metabolik ya da fizyolojik özellikleri değiştirip, yokluğunda ciddi olumsuzluklara neden olabilir.

Orman Ekosistemlerindeki Yabancılaşmanın Sebepleri

Dünyadaki kıt olan doğal kaynakların hızlı nüfus artışı, yoksulluk ve kirlilik gibi çözümünde etkinlik sağlanamayan temel faktörler, iklim değişikliği gibi küresel ölçekte mekânsal yabancılaşmanın da kaynağını oluşturmaktadır. Ekosistemik yabancılaşmanın sebepleri arasında şunlar sayılabilir (Dindaroglu,2017);

1- Değişen ekolojik koşullara adapte olmaya çalışan genç bireylerin hayatta kalmak için meydana getirdikleri fiziksel ve morfolojik değişimlerin oluşması. Bu durumdaki bireyler sağlıklı, olgun bir birey haline gelememektedirler. Bu durum orman ekosistemleri özelinde değerlendirilirse, günümüz koşullarında büyük alanlarda yapılan tıraşlama kesimlerinin olumsuz mekânsal yabancılaşmanın ana nedenlerinden birisini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Tıraşlama kesimleriyle lokal yetişme ortamı koşulları ortadan kaldırılmaktadır. İşletme maliyetlerinin düşürülmesi ve bazı türlerde gençleştirme problemlerinin olmaması vb. nedenlerle uygulanan tıraşlama yöntemleri eğer mutlaka uygulanacaksa yetişme ortamı potansiyelleri dikkate alınarak sınırlı küçük alanlarda uygulanabilir (Odabaşı ve Özalp, 1994; Akdemir ve Özdemir, 2015). Büyük alanlarda yapılan tıraşlama kesimleriyle orman ekosistemlerinin toplumun hizmetine sunduğu ekosistem hizmetleri büyük ölçüde ortadan kaldırılmaktadır. Mekânsal yabancılaşma riskiyle karşı karşıya bırakılan bu tür orman ekosistemlerinde, başarısız gençleştirme ya da yetişme ortamı potansiyel verimliliği ve biyolojik çeşitlilik üzerinde olumsuz birtakım etkiler meydana gelebilir.

- 2- Bozulan yetişme ortamı koşullarına adapte olmaya çalışan eskiden kalma relik endemik türlerin ve yeni türlerin karşılıklı etkileşimleriyle yeni yaşam koşullarının meydana gelmesi.
- 3- Yetişme ortamı koşullarındaki değişime adapte olmaya zorlanan türlere ait genç bireylerin ortamdaki uzaklaşması ve yerine yeni türlerin yerleşmesi.
- 4- Türler içi ya da türler arası rekabet edebilme kabiliyetinin yok olması.
- 5- Doğal meşcere ortamının kaybolması ve bireysel fert olarak yalnız yaşama zorunluluğu.
- 6- Doğal ekosistemlere yapılan yanlış ve normsuz insan müdahaleleri.

Yabancılaşmaya Karşı Kısa Çözümlemeler

Marx, kendisi için büyük bir ilham kaynağı olan Hegel ve Feuerbach'ın yabancılaşma konusundaki beynelmisel fikirlerinin pratikte uygulama şansı bulamadığını ifade etmiştir (Hyppolite 2010). Feuerbach tarihten ve sınıftan yoksun soyut bir insanın yabancılaşmasını, Hegel'in ise insanın kendi bilincine ulaşması için gerekli gördüğü yabancılaşma sürecine odaklanmıştır (Marx, 2014b). Marx'ın yabancılaşmaya karşı çözümünün, egemen halkların eşgüdülü hareketiyle meydana gelebileceğini savunmuştur (Marx, 2013).

Duhm yabancılaşmanın aşılmasının önündeki en büyük engelin, kapitalizm olduğunu ifade etmektedir. Ancak; sonunda, yabancılaşma vb. idealist kavramlar, yabancılaşmışların büyük söylemlerle ortaya koydukları çözümlemelerin neden işe yaramadığıyla ilgili bir değerlendirmenin bulunamaması, başka çözüm yollarının aranmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Althusser yabancılaşma kavramının muğlaklığına dikkat çekerek, bu emekçilerin sömürülmesi ve sınıf mücadelesine odaklanmayı önermiştir (Çelik, 2001). Kierkegaard, Heidegger'e göre yabancılaşmanın çözümü ancak Tanrı'ya yönelmekle; Sartre ve Camus gibi ateist varoluşçulara göre ise, yabancılaşmayı aşmak için yaşamın anlamsızlığının kabulünden sonra, özgür seçimlerle kendini yeniden yaratması gerekmektedir. Mevlâna insanın dünyaya gelmesini başlıca yabancılaşma kaynağı olarak görmekte, bir bütünden kopuşun meydana getirmiş olduğu bir yabancılaşmadır bu... Mevlana'nın yabancılaşmaya karşı çözümlemesi ise insanın yabancılaştırılmasına neden olacak olan dünyaya yabancılaşmak olarak görmüştür. Mevlâna bakış açısını oluşturan bu yaklaşım aslında özünü ve amacını unutmamaya dayanmaktadır. Mevlana'ya göre, Yaratıcı ile ilişkisini zayıflatacak veya koparacak her şeydir ve insan yaratıcı ile yakınlaştığı ölçüde yabancılaşmaktan kurtulmaktadır. Mevlana bu konuda, yaratılış gayesine yoğunlaşmayı, insanoğlunu var oluş amacından uzaklaştıran dünyaya ait ihtiraslardan ve ruhun sükûn kazanması için saptırıcı odaklardan uzak durmayı ve bunu da kendi iç dünyalarına yönelerek bulmayı önermiştir (Tekin, 2010). Marx ise yabancılaşmayı insanın doğasından soyutlanması şeklinde analiz etmiştir. Marx'a göre din, insan doğasına giren bir yabancılaştırıcı unsur olmasının yanında insanın doğal ve yaratıcı özelliklerinin pasif bir duruma indirgenmesi olarak görülmektedir (Swingwood, 1991). Porrit (1994)'e göre insanlar, içerisinde yaşadıkları doğanın kendi evleri olduğu bilincinden uzaklaşmasını, bir yabancılaşma sorunu olarak görmektedir. İnsanın yabancılaşmayı aşması bu dünyadaki imtihanının bir parçasıdır. Bu, insanın kendi kontrolü altındadır. Bayraktar (1992) ise insanoğlu yaşadığı doğayı kutsal bir varlık olarak değerlendirip ilişkilerini buna göre tasarlayabilmesi için arınması gerektiğini belirtmiştir. Freud'a göre; insan, kendisini tutsak etmiş güçlerin farkına varıp, özgürlük alanını genişleterek ve bilinçli bir insan haline gelerek yabancılaşmayı aşması mümkündür (Dindaroğlu, 2017). İnsana özgü bir olgu olan yabancılaşma gerçeğini Marksizm ya da başka akımlarla özdeşleştirmek ise yabancılaşmanın tanım ve çözümünü kısırlaştıran bir yansıma olarak değerlendirilebilir. Zamanla "ötekileşme" vb. kavramlar daha fazla gündeme gelse de bu durum insan ve zaman gerçeğiyle beraber gelişen bu olgunun şekil ve kavramını değiştirmesinden başka bir şey değildir.

Bauman (2016), toplumsal yabancılardan kurtulma yollarının ancak fajik (kapsayıcı) ve emik (dışlayıcı) stratejilerle mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Bu yaklaşımı ekosistem ölçeğinde değerlendirecek olursak; yabancı türler ya ekosistemin ve kendisinin özelliklerini kullanarak adapte olurlar (kapsayıcı) ya da ortamdan uzaklaşmak (dışlayıcı) zorunda kalırlar.

Bauman (2016), toplumun yabancılaştırmadan ve yabancılardan kurtulması için toplumsal düzeyde fiziksel, bilişsel ve ahlaki mekân oluşturmaktan geçtiğini ifade etmektedir. İnsanların ekosistem içerisinde yaşayan bir varlık olduğunu düşünürsek aslında bu yaklaşımın ekosistemik yabancılaştırmadan da önemli bir parçasını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Ekosistemik yabancılaştırmayı önlemek ya da yetiştirme ortamındaki yabancıları arka plana itmek için, yetiştirme ortamı ıslahı (mekânsal ıslah), bununla beraber toplumsal düzeyde ıslah edilmiş bilişsel ve ahlaki mekânların oluşturulması gerekmektedir. Aslında bu yaklaşım “Paraekolojik” yaklaşımında temelini oluşturmaktadır. İnsan, kendisinin neden olduğu çevresel felaketlerin iyileştirilmesinde kendini soyutlayarak çözüme eğilimine girmesi, zaman kaybından başka bir şey değildir (Dindaroğlu, 2014a).

Günümüzdeki hızla gelişen ve dönüşen moderniteyle, geçmişten bizlere kalan ahlaki tecrübelerle başa çıkmak mümkün görülmemektedir (Jonas, 1974). Gelecekte etkin bir etik oluşturulacaksa bu toplumun kabul edeceği bilişsel ve ahlaki mekânı oluşturmada, çerçeve ve içeriğinin belirlenemeyeceği anlaşılmaktadır. Geçmişte ve günümüzde ekosistemik yabancılaştırmadan önlenmesi, yabancıların kontrol altına alınması ve arka plana itilmesi gibi önemli görevleri üstlenen en önemli meslek disiplinlerinden birisi “Orman Mühendisliği”dir. Bu meslek disiplinin korunması ve geliştirilmesi, küresel bir ölçüğe yayılan ekosistemik yabancılaştırma sorunsalının çözümünde daha sistematik ve profesyonel bir çözüm sağlayabilir (Dindaroğlu, 2017).

Paraekolojik yaklaşım, ekosistemlerdeki ekolojik sorunların çözümünde öncelikle insanın “kendisine yabancılaştırma” sorunsalının benimsemesi ve eğitim temelli bir çözüm önerisinde bulunmaktadır. Paraekolojik parametreler her bir ekolojik birim için farklı olabilecek önem derecesine sahip ve esnek çözüm stratejileri barındırmaktadır. Özellikle yabancılaştırmadan önlenmesi için eğitimde öne çıkan bazı parametreler şu şekildedir; 1) Eğitimin ilk aşamasında, öncelikle çevre sorunlarının trajik sonuçlarının tanıtılması ve daha sonra bunların nedenlerinin anlaşılmasının sağlanması (paraekolojik etkinin oluşması için önemli ilk adımdır), 2) Eğitim sürecinde çeşitli öğretim teknikleri kullanılmalıdır (kuantum tekniği, deneysel öğretim, aşamalılık, düşünme teknikleri vb.). 3) Bu süreçte sivil toplum örgütleri, organizasyonlar ve rol modeller ekolojik yaşam stilini özendirici olmalıdır. 4) Toplumların kendilerine özgü yaşam tarzları, alışkanlıkları, kültürleri, dini inanç eğilimleri, değer verdikleri semboller, ritüeller ve mitler kullanılarak çevre sorunlarına karşı üretilen çözümlerin yaşam stili haline dönüştürülmesi ve içselleştirilmesi için önemli bir rol üstlenmelidirler. Bu çözümlerin günlük yaşamda uygulama imkânı bulabilmesi için psikolojik yaklaşımlarla, subliminal mesajlarla desteklenmeli ve yasal düzenlemelerle de teşvik edilerek etkileri yaygınlaştırılmalıdır (Dindaroğlu, 2015).

Ekosistemlerde Yabancılaştırma Aporisi

Beck (2014) günümüzde modern insanlığın karşı karşıya olduğu sorunların kaynağının ve çözümünün yine teknolojiden geçtiğini ifade etmektedir. Bu aynı zamanda teknolojiye mahkûmiyet ve vazgeçilmezliğinde bir yansımasıdır. Modernleşmenin meydana getirdiği tehlikeler bazı yönlerden ekosistemlerde meydana gelen tehlikelerle benzerlik gösterirler. Her ikisi de hemen fark edilemezler. Çünkü; muhtemelen, olası etkilerin projeksiyonları çok uzun

olabilir. Yabancılaşmada buna benzerdir. Yabancılaşma artık bir kültür ve belki bir alışkanlık halini almış olabilir. Keşfedilse bile önlem almak veya yaşam tarzını değiştirmek çok daha zordur.

Doğal ekosistemlerde bozulan yetişme ortamlarının restorasyonu, yani yabancılaşmadan kurtulması kolay değildir. Doğa, bozulan dengeleri yeniden kurmak için kendi iç dinamiklerinden faydalanır. Bu dinamikler yavaş yavaş sıra ile parçaları onarmaya ve böylece ortamı dönüştürmeye başlar. Ancak bu süreçler birbirini etkileyen çok karmaşık ilişkiler yumağıdır. Bu karmaşıklığa rağmen doğa her zaman adildir. Ekosistemler her zaman dengeye ulaşmak için ya da dengeyi korumak için hareket eder. Örneğin büyük bir ağa çok güçlü olduğu için küçük bir fidanın besinini çalmaz. Daha çok büyümeye ihtiyacı olan küçük fidan daha çok besin almaktadır. Ekosistemler bazen değişime karşı çok güçlü direnç gösterebilirler. Örneğin; istilacı türlerin baskınına uğramış bir bölgeyi tekrar geri kazanmak gibi... Bazen de bu değişim çok daha kolay gerçekteşir. Bu nedenle doğal ekosistemlerin gerektiğinde kendini referans alması için koruma altına almaları çok önemlidir.

Günümüzde modern toplum artık sanayi toplumundan, risk toplumuna geçmiştir. Tehditlerin anlaşılması ve yok edilmesi veya etkilerinin azaltılması riskin tanımlamasına ve risk yönetimindeki başarıya bağlıdır. Bu nedenle gelecekte risklerin yönetimi için daha çok bütçe ve zaman ayrılması gerekecektir. Bu tür öngörüler ise matematiksel olasılıklarla ortaya çıkarılabilir (Beck, 2014). Antony Giddens geleceğin kolonizasyonu için risk gözetiminin önemli bir temel oluşturacağını ifade eder. Gündelik yaşamın vazgeçilmez ulaşım araçlarının doğal kaynakları sömürmesini ve çevreye yaydığı kirletici gazların verdiği zararlar bilinmesine karşın, otomobil satışındaki daralmaların ülkelerde bir felaket olarak değerlendirildiğine de şahit oluruz. Sonunda, insanların felaketine neden olan sonuçları hazırlayan nedenler zincirlerinin sahip oldukları ortak çıkarların fazlalığı, çözümleri bir o kadar zorlaştırmaktadır. Bu nedenle risk, eşitleyici bir etki meydana getirir ve herkes tehdit altına girer (Bauman, 2016). Çünkü, zinciri oluşturan her halka yabancılaşmıştır. İnsanoğlunun yabancılaşmasına neden olan şey, dünyanın kendisi için yaratıldığını zannetmesinden yani efendilik kibrinden mi kaynaklanmaktadır acaba? Yabancılaşmış ekosistemler kendilerini iyileştirme ve adaptasyon yetenekleriyle birlikte gerçekte bir mücadele ve savaş halindedir. Yine, Bauman (2016) risklerle mücadeledeki savaşın diğer askerleri olan bilim ve teknolojinin, ancak risklerin sürdürülebilirliğini sağladığını savunmaktadır.

Riskleri göğüslemede en önemli faktörlerden birisi de eylemin etkilerini iyi değerlendirmekten geçmektedir. Etkinin tanımı, zamansal ve mekânsal değişimi, frekansı ve büyüklüğu gibi temel özelliklerin ortaya konulması gerekir. Doğaya müdahalenin meydana getirebileceği etkilerin temel karakteristiklerini anlamak ve bu etkileri azaltmaya yönelik önlemler geliştirmek olumsuz ekosistemik yabancılaşmayı önleyebilir.

Modernlikle beraber her geçen gün artarak derinleşen kendine yabancılaşma olgusu kendisiyle savaşmak için dahi, kendi ürettiği değerleri kullanmak zorunda kalınan kısır bir döngüye dönüşebilmektedir. Bozulan bir ekosistemi ıslah etmek için kullanılacak kaynağın başka doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırmaması ne kadar mümkündür? Bauman (2016) moderniteyi besleyen sistemlerin konakçısını sürekli sömürerek en sonunda öldüreceğini ifade ederek şöyle devam eder; *“Büyüme, emperyalizm ve enflasyon; uzun dönemli sonuçları açısından intihar yönelimlidir ... Ekonomik büyüme olarak adlandırdığımız durum, düzenin global artışı değil, düzenin gasp edilmesi sürecidir ... Modernliğin açtığı yaraların etkilerini ortadan kaldırmak için daha fazla modernliğe ihtiyaç vardır. Kuyruğun ne zaman bitip yılanın ne zaman kendisini*

yemeğe başladığı kesin olarak söylenemez. Yılanın kendisi ne yazık ki, hiçbir zaman bu noktanın geçildiğini öğrenme şansına sahip olmayacaktır”.

Döngüler, Ekosistem ve İnsan

Ekosistemin dengesi içerisinde döngülerin devamlılığını sağlayan esas, canlıların hayatta kalma mücadelesinin eseridir. Besin zinciri ve beslenme ilişkileri bu hayatta kalma savaşı sonucu meydana gelir. Eğer canlılar ölümsüz olsaydı hayatta kalma iğds ile bir yaşam sürmek mümkün olmazdı. nkn canlılar için ölmek bir yok oluş değil, dönüşümün aynı zamanda döngünün de kaynağını oluşturur. Mikroorganizmalarla ayırıtılan, nematodlara ve solucanlara besin olan bedendir sadece... Doğanın her türlü lme ihtiyaı vardır, yeniden doğurmak ve yaşatmak için... Savaşları, vahşeti, cinayetleri tasarlayan insan, aslında bu yönüyle doğanın gnahkr hizmetkridir.

Canlılar, özellikle insan ne zaman ihtiyaçlarının üzerinde lüks yaşama özentisiyle hareket ederse işte o zaman döngülerde problemler oluşmaya başlamaktadır. Canlılar, büyük ölçekte ekosistemdeki madde döngüleri sayesinde hayatta kalır. Ancak, genelde yaşamları boyunca madde döngülerinin varlığından dahi haberdar olmazlar. Özellikle insan, devamlı zevk almayı, kk ölçekte hayat döngüsünün amacı olarak benimsemeyi tercih etmektedir. Bu yaklaşımı, insanın, kendine yabancılaşmasının en önemli nedenlerinden birisidir. Bu yle güçlü bir kabullenmedir ki yabancılaşma bir döngü olarak yaşamın dinamiğini oluşturmuştur.

Doğanın Güdüleri ve Yabancılaşmanın Küreselleşmesi

Doğal dengenin korunmasındaki ruhu oluşturan asıl amaç madde döngülerindeki sregenliğin sağlanmasıdır. Bu amaç aynı zamanda doğadaki mükemmelliğinde kaynağıdır. Besin ağı da bu döngünün bir parçasıdır. İçin detayına bakıldığında, aslında zayıf kurbanlar sayesinde ayakta kalan güçlülerin dünyası... Birbirlerini besleyen aksiyon, reaksiyon ve koaksiyonlar... Bu nedenle doğanın varoluş güdüleri canlıları hayatta kalmaya zorlamıştır. Temel paradigma; zayıflar kurban olarak seçilse de, hiçbir zaman yok olmamaları üzerine kuruludur. Sistem devamlı beslenmelidir. İçin garip tarafı, sistemi oluşturan canlıların hiçbirisi beslenme ilişkisi içerisinde kurban olduğunu bilmez veya anlamaz. nkn her canlı yaşamak üzere koşullandırılmıştır. Dengenin bozulmasıyla meydana gelen anormal olaylar örüntüsü, beraberinde seçilim süreçlerini başlatarak popülasyonlardaki kararlılığı ortadan kaldırır. Artık zayıflar yaşamını kaybettiğinden dolayı güçlüler oransal olarak alanda daha fazla yer alacaklardır. Güçlülerin ortamda fazlalaşması ekosistemik yabancılaşmanın bir sonucudur.

Karl Marx'a göre insanın doğayla olan ilişki şekli, bireysel yaşamın yansımasıdır. Feodal toplumun ortadan kaybolması ve burjuvazinin gelişmesinin sonucunda da yabancılaşan insanın elinde duygusuz, çıkarıcı ve parasal bir alışverişten başka bir şey bırakmamıştır. Modern devletler burjuvazinin hizmetine adanmış komiteler olarak görev yapmaktadır. Hizmetkr sınıfta olanlar tamamen yok olmamak için bir kısmını feda etmek zorundadır. İnsanlar arasında el değiştirmeyen, satılamayan; vicdan, erdem, yetkinlik, şeref, onur vb. değerler artık pazarlanabilir olmuştur. Modern dünya burjuvazisi ile yabancılaşan doğa benzer argümanları kullanmaktadır. Her ikisi de yabancılaşmanın kısıkaı altında kendi sonunu hazırladığının farkından değildir. Bu ortamda çıkarlar ön plandadır ve çıkarları için savaşırlar. ıkarın ulaştığı en son sokakta kendi öz doğasına yabancılaşmış insanın tanrısı olan para hüküm sürmektedir. Lüks yaşama arzusu yabancılaşmanın en sığ tezahürüdür.

Ekosistem hizmetleri, yeryüzündeki tüm varlıklara sağladığı ürün ve hizmetler olarak tanımlanmaktadır. Bu hizmetler, düzenleyici, tedarik, kültürel ve destekleyici gibi genel başlıklar altında sıralanabilir (MEA, 2005) (Şekil 1). Günümüz modern devletleri artık ekosistem hizmetlerinin de parasal karşılıklarının belirlenmesini talep etmekte, bu hizmetlerin çok boyutlu etkileşimleri nedeniyle tam parasal karşılıklarının ortaya konulamamasını fırsat bilerek onları yok saymakta veya görmezden gelmektedir. Bu davranış tarzı tam da yabancılaşmış sistemlerin ürünüdür. Alınan nefesin, içilen temiz suyun, binlerce yılda oluşan toprağın, konforlu iklimin, estetik değeri yüksek bir manzaranın parasal değerlerinin hesaplama gerekliliği ve daha sonrasında bu değerlerin satılması veya değiş tokuş edilmesi yani pazara düşürülmesi evrensel boyut kazanan yabancılaşmanın en üst seviyesinin göstergesidir.

Şekil 1. Ekosistem hizmetleri (MEA, 2005)

Yenidünya Düzeni, Dijitalleşme, Seleksiyon ve Yabancılaşma

Karl Marx menfaat odaklı ilişkilerde insanın kendisinin değer taşımadığını ifade eder. 20.yy'da toplum yozlaşan ilişkilerden duyduğu rahatsızlığını dile getirmekte ancak yozlaşmadan beslenen insan, yozlaşmanın bir parçası olmaktan da korkmaktadır. Bireysel olarak hayatta kalmak ve konforlu yaşamının devamı için düzeni devam ettirmek zorunda hissetmektedir. Sorunları çözmek yerine üstünü örten ve uzaklaşan bir insan profili yaratılmıştır. Riyakârlıkla beslenen topluma, bu şekilde daha fazla mutlu olacağı düşündürülmüştür. Riyakârlığın bin bir çeşidi olan; riyakâr ahlak, riyakâr din, riyakâr eğitim, riyakâr ticaret, riyakâr evlilikler vb. benimsenmiş ve sonunda mutluluğunda riyakâr olanına ulaşılmıştır. Dijitalleşen dünya her şeye ulaşımı kolaylaştırdığı gibi hızlı ve kolay ulaşılan her şeyi de aynı hızla tüketmeye ve değersizleştirme eğilimine girmiştir. Zaman zaman arkasında saklandığı, gizlendiği ya da farklılaştığı bu dünyada pragmatik düşünce fırsatçı bir hale evrilince, fırsatını bulan herkes bu durumdan faydalanmaya başlamıştır. Erozyona uğratılan şey aslında öz değer yargılardan başkası değildir. Tarihte Venediklilerin kendilerini gizlemek ve daha özgür hareket etmek için tasarladıkları maskeler, o dönemde insanları özgürleştirse de aynı zamanda kimliksizleşen toplumun karşı karşıya kaldığı ahlaki çöküntünün, maske arkasından konuşmakla çözülemeyeceği yüzyıllar sonra anlaşılmıştır. Sonuç olarak yenedünya düzeni için insanın yabancılaştırılması temel bir gereksinimdir.

Zamanla yabancılaşan ekosistemlerde türlerin seleksiyonu ise kaçınılmaz bir sonudur. Seleksiyonun en dramatik etkisi ise tolerans aralığı en dar olan türleri yok etmesidir. Darwin, hayatta kalabilen türleri; “Güçlü oldukları için değil, değişen koşullara en iyi adapte oldukları ve ortak tehditlere karşı birlikte hareket edebildikleri içindir.” diye tarif etmektedir. Burada canlıların adaptasyon yetenekleri ve birlikte hareket etme özellikleri ön plana çıkmaktadır.

Ekosistemik yabancılaşma ile değişen koşullarda yaşamını sürdürülmesinde farklı türleşme mekanizmalarını kullanan canlılar hayatta kalmayı başarır. Farklı türleşme mekanizmalarını kullanmak zorunda kalsa da sonuç olarak değişen fizyolojisi veya morfolojisidir. Tam anlamıyla başkalaşmak için metamorfoza ihtiyaç vardır. Bu şekilde temel yapı taşları tamamen değişmektedir. Tutkuları alışkanlıklara ve alışkanlıklarda zaafılara dönüşmüşse en temelde kendisine yabancılaşmış veya kişiliksizleşmiş olmanın farkına varmadan yine yabancılaşan bir ekosistemde tek başına hayatta kalmanın savaşını vermektedir insanoğlu. Bu savaş seleksiyon sürecinin tamda kendisidir. Bu savaşın sonunda hayatta kalmayı başaranlar, farkında olmadan fiziksel, düşünsel ya da ruhsal değişime uğramaktadırlar. Bu değişimler yalnızca insanı değiştirip ve geliştirmekle kalmaz aynı zamanda yabancılaştırmanın da izlerini bırakır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekosistemlerin fonksiyonlarını verimli bir şekilde yerine getirebilmeleri için kendisini oluşturan varlıkların yapısal ve fonksiyonel özelliklerinin bozulmaması gerekir. Bunun için yetiştirme ortamı özelliklerinin ve besin ağının değişmemesi ve doğal dengenin herhangi bir nedenle bozulmaması gerekir. Aslında bu döngülerin sürekliliğini sağlayanın “denge” olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Ancak, ekosistemin dengesinin ona bağımlı yaşayan insanın dengesiyle yakın bir ilişkisi vardır. İnsanın çok boyutlu dengesinin (sosyal, ekonomik, kültürel ve ruhsal vb.) sağlanması, öncelikle ekolojik dengenin sağlanmasına bağlıdır. Çünkü canlıların yaşaması için uygun koşulların oluşturulması ve devam ettirilmesi ancak ekosistem hizmetleri ve döngüler sayesinde gerçekleşebilmektedir. Örneğin; küresel iklim değişikliği sonucunda ya da bilinçsiz kullanım nedeniyle optimal yaşam ortamlarını kaybeden bitkiler zamanla göç etmekte, değişim veya baskı devam ederse tamamen ortadan kaybolmaktadırlar. Ekosistem çeşitliliğinde, gen çeşitliliğindeki kayıplar tür çeşitliliğinde de kayıplara neden olabilmektedir. Tür çeşitliliğindeki kayıplar aslında ekosistemik yabancılaşmanın bir sonucudur. Doğal fonksiyonunu yerine getiremeyen ekosistemlerdeki yabancılaşma süreçlerinde, antropojen baskılarında payı büyüktür. Ancak doğal dengenin bozulmasıyla yabancılaşan ekosistem, artık insanoğlu içinde güvenilir bir liman olmayacaktır. Yabancılaşma da denge gibi çok boyutlu bir olgudur ve aksiyonel, reaksiyonel ve koaksiyonel olmak üzere aktif ve pasif süreçlerin etkisinde devamlı rol ve şekil değiştirme potansiyeline sahiptir.

Sonuç olarak, ekolojik sorunların temelinde genel olarak “insanın kendine yabancılaşması” sorunsalı yer almaktayken artık içinde bulunduğumuz yüzyıl ekosistemlerinde yabancılaşarak fonksiyonel hizmetlerini terk ettiği bir zaman dilimini oluşturmakta ve ekosistemdeki yabancılar toplumsal bir mekân oluşturarak süreklilik meydana getirmeye başlamaktadır.

Paraekoloji perspektifinde ekosistemik yabancılaşma ise; bu yüzyılın pandemi seviyesindeki gizli virüsü yabancılaşma olarak görmektedir. Geçmiş yüzyılda sanayileşme devrimiyle başlayan bireysel yabancılaşma, bu yüzyılda seviye atlayarak ekosistemik yabancılaşma ölçeğine ulaşmıştır. İnsanoğlunun yabancılaşma ile mücadelesi bu yüzyılda daha da zordur. Çünkü fonksiyonları bozulmuş bir ekosistem, kendine yabancılaşmış insanoğlu için hiç

bitmeyecek mutasyonlarında arka plandaki kaynađını oluřturmaktadır. Ekolojik çeřitlilikteki kayıplar, besin zincirinde farklı trofik dűzeylerdeki bozulmalara neden olacaktır. Gıda temininin yanı sıra ilaç sektűrűnűn de ۆnemli hammaddesi olan bitkilerin yařam alanlarını kaybetmesi ile artık sađlıklı beslenemeyen ve hastalandıđında ise tedavi edecek ilacı bulamayan ya da yűksek maliyetle ulařılabilen bir ařamaya geçilecektir. Habitat bozulmaları bitkileri gۆe zorladıđı gibi bitkilerden daha mobil olan insanların gۆ hareketlerinin yۆnűnű tahmin etmek hiçte zor olamayacaktır. Kűresel evre felaketlerinden en bűyűk zararı, yine dođal kaynakları emperyal gűler tarafından yađmalanan zayıf topluluklar gۆrecektir. Dođal ekosistemlerin korunması ve sűrdűrűlebilirliklerinin sađlanması, bu yűzyılda ele alınması gereken en ۆnemli gۆrevlerin bařında gelmektedir. Optimal arazi kullanımı planlanarak, antropojen kaynaklı arazi bozulmalarının ۆnűne geçilmelidir. Dođada ۆller ۆl, ormanlar orman olarak kalmalıdır. űnkű her bir dođal ekosistemin dođal dengenin korunmasında ۆnemli gۆrevleri vardır ve sűrdűrűlebilirlik ancak bunların planlı iřletilmesi ve katı kurullarla korunmasıyla sađlanabilir. Bir dođal ekosistem, diđerine tercih edilmemelidir.

TEŐEKKűR

Bu makaleyi gۆzden geçirerek geliřtirilmesine olanak sađlayan hakemlerimize teőekkűr ederim.

KAYNAKLAR

- Ademir, D., ۆzdemir, İ. (2015) Batı Akdeniz Bۆlgesi'ndeki kızılçam ormanlarında uygulanan tırařlama kesimlerinin kuřlar űzerindeki etkileri. *Tűrkiye Ormancılık Dergisi*, 2015, 16(2): 102-110
- Afřar, T.,(1992) Yabancılařma Sorununa Genel Bakıř. *Felsefe Dűnyası Dergisi*, Tűrk Felsefe Derneđi Yayını, sayı 5, Ank. 1992, s.16-23
- Alver, K. (2006) ۆykűde Mekan, Mekanda ۆykű. *Hece ۆykű Dergisi*, 2006/17, 37-43.
- Anonymous. (2013) Netzwerk-Jahrestreffen 1994, Budizm ve Ekoloji Başlıklı Atۆlye alışması Sonuç Bildirgesi, Was ist der Beitrag des Buddhismus zur ۆkologiescher Frage? <http://www.buddhanetz.org/projekte/oeko.htm> 15.03.13
- Ata, S. (2002) Sűrdűrűlebilir Bir Barbarlıđa Dođru mu ۆzgűrlűkű Bir Topluma Dođru mu? ۆzgűr ۆniversite Forumu, 03/2002, s. 37.
- Bari, J. (2003) Devrimci Ekoloji: Biyomerkezcilik ve Derin Ekoloji, (ev.) *Anahid Hazaryan, Teori ve Politika*, Sayı 31, s. 191-199
- Bauman, Z. (2016) Postmodern Etik Kitabı. *Ayrıntı Yayınları*, ISBN: 978-539-181-6, İstanbול
- Bayat, F. (2006) Ana Hatlarıyla Tűrk řamanlıđı. İstanbول, *Ötűken Neřriyat*, 31
- Bayrakdar, M. (1992) İslām ve Ekoloji, *D.İ.B.Y.*, Ankara, 1992, s.63
- Beck, U. (2014) Risk Society. Towards a New Modernity. *İthaki Yayınları*. 21
- Bookchin, M. (1994) ۆzgűrlűđűn Ekolojisi Hiyerarřinin Ortaya ıkıřı ve özűlűřű, (ev.) Alev Tűrker, *Ayrıntı Yayınları*
- Bursevi, İ. H. (1997) Rűhu'l-Beyān. Damla Yayınevi, *Damla Yayınevi* Yayın No: 211 İstanbول, 4/672
- Capra, F. (1994) Sistem Açısından Dűnyamız. Derin Ekoloji içinde, (der.) Gűnseli Tamkoç, Ege Yayıncılık, 1994, s. 37.
- Copleston, F. (1985) Felsefe Tarihi cilt VII. (ev. Aziz Yardımlı). İstanbول. *İdea Yayınları*, 1985, 60-62
- elik, S.K. (2001) Yabancılařmadan ۆtekileřmeye: Kűltűrel Bir Hegemonyanın Kuruluř Biçimleri. *Proksis* (4). 144-184

- Çepel N. (2005) Ormanların Erozyon Üzerindeki Etkileri. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Eskişehir. 161
- Çepel, N. (2006) Ekoloji, Doğal Yaşam Dünyaları ve İnsan. *Palme Yayıncılık*. Ankara.
- Çepel, N. (1995) Orman Ekolojisi Ders Kitabı. *İstanbul Üniversitesi, Orman Fak. Yay.*
- Çepel, N. (1998) Orman Ekolojisi Ders Kitabı. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları*. İstanbul
- Çepel, N., (2006) Ekoloji Doğal Yaşam Alanları ve İnsan. *Palme yayıncılık*, Ankara. 177
- Demirer, T., Özbudun S. (1999) Yabancılaşma (2. Baskı). Ankara: *Öteki Yayınları*.
- Des Jardins, J.R. (2006) Çevre Etiği Çevre Felsefesine Giriş, (çev.) Ruşen Keleş, *İmge Yayınları*
- Dindaroğlu, T. (2014a) İnsan ve Doğa İlişisine "Paraekolojik" Bakış. II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu. 22-24 Ekim 2014. İsparta, 313
- Dindaroğlu, T. (2014b) Resistance to the Reclamation of Environmentally Sensitive Areas Through the Establishment of a New Forest Ecosystem. *Fresenius Environmental Bulletin*. Vol: 24, No:4, 1195-1203
- Dindaroğlu, T. (2015) "Paraecological" Paradigm in Education to Combat Environmental Problems. International Conference on Research in Education and Science (ICRES), April 23 - 26, 2015, Antalya, Turkey, 465-474
- Dindaroğlu, T. (2017) Doğa-İnsan Etkileşiminde Yabancılaşma ve Paraekolojik Yaklaşım. IV. Ulusal Ormancılık Kongresi, Antalya, 2(1), 299-310.
- Douglas, J. (1989) The Mith of the Welfare State. New-Jersey, 314-316
- Elgin, D. (1994) Evren ve Ekoloji. Derleyen Günseli Tamkoç, *Ege Yayıncılık*
- Eliade, M. (1993) Mitlerin Özellikleri, İstanbul. *Simavi Yayınları*, 23
- Elkins, S. (1989) Mistik ekolojik politika. Çeviri: Sevda Alankuş Kural, Telos, Kış 1989-90, sayı: 82 aynı makale Birikim sayı 57-58 de yayınlanmıştır.
- Elkins, S. (1994) Mistik Ekolojik Politika, Birikim, (çev.) Sevda Alankuş Kural, Sayı 57-58, s. 75-86, 81.
- Erdost, B. (2010) Karl Marx: Yabancılaşma. Ankara: *Sol Yayınları*, 11
- Eren, E. (1993) Yönetim ve Organizasyon, 2. Baskı, *Beta Yayıncılık*, İstanbul, 197
- Erzurumlu İ.H. (1756) Marifetname Kitabı. *Bedir Yayınları*. İstanbul. S. 257
- Ferry, L. (2000) Ekolojik Yeni Düzen, (çev.) Turhan Ilgaz, *Yapı Kredi Yayınları*, Eylül s. 103.
- Gökmen, S. (2011) Genel Ekoloji Ders Kitabı. ISBN:9786055426361 *Nobel Yayınları*. Ankara
- Günay, T., Küçük, M. (2007) Yetiştirme Ortamı Etüt-Envanteri ve Haritacılığı Üzerine Bir Çalışma. *Çevre ve Orman Bakanlığı Yayınları*. ISBN: 978-975-8273-97-3
- Gürsel, D. (1995) Gelenekselci Çevrecilikten Liberalizme, *Vadi Yay.*, Ankara, 1995, s.44
- Haktanır, G., Çabuk, B. (2000) Okul öncesi Dönemindeki Çocukların Çevre algıları. IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresinde Sunulmuş Bildiri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Hyppolite, J. (2010) Marx ve Hegel Üzerine Çalışmalar. Ankara, *Doğu Batı Yayınları*, 142-143
- İdem, Ş. (2002) Toplumsal Ekoloji Nedir? Ne Değildir? *Toplumsal Ekoloji Dergisi*. Mart 2002, sayı:1. 13.03.2013 http://www.ekoloji.org/dergi/sayi1/01TE_Nedir.pdf
- Jonas, H. (1974) Philosophical Essays: From Ancient Creed to Technological Man, Englewood Cliffs; Prentice Hall. 7,8
- Keleş, R., Hamamcı C. (2002) Çevrebilim, *İmge Kitabevi*, Ankara, 2002, s.226
- Kovel, J. (2005) Doğanın Düşmanı, (çev.) Gürol Koca, *Metis Yayınları*, 2005, s. 223.
- Laçiner, Ö. (1998) Bir Aydınlanma ve Aydın Hareketi Olarak '68," *Birikim*, Sayı109,
- Löwith, K. (1982) Max Weber and Karl Marx, London: Geroge Allen and Unwin.
- Lynn W. (2003) Ekolojik Krizimizin Tarihsel Kökenleri, (çev.) Nergis Ertekin, *Üç Ekoloji*, Sayı 1, s.101

- Maity, S. (2014) Norepinephrine-mediated Synaptic Plasticity: A Novel Signaling Dialogue Between Receptors and Nucleus. University of Alberta Pub. Edmonton, Alberta, Canada.
- Marcuse, H. (1997) Tek Boyutlu İnsan, Çeviren: Aziz Yardımlı, İstanbul : *Idea Yay.*
- Marx, K. (2014b) 1844 El Yazmaları. (Çev. Murat Belge). İstanbul: *Birikim Yayınları*
- Marx, K. (2013) Alman İdeolojisi. (Çev. Tonguç Ok-Olcay Geridönmez). İstanbul. *Evensel Yayınları*
- Marx, K. (2014a) 1844 El Yazmaları. (Çev. Murat Belge). İstanbul. *Birikim Yayınları*
- MEA. (2005) Millenium Ecosystem Assessment. 2005. Ecosystems and human well-being: biodiversity synthesis, Millennium Ecosystem Assessment. *Island Press*, Washington, DC
- Mellor, M. (1993) Sınırları Yıkmak Feminist Yeşil Bir Sosyalizme Doğru, (çev.) Osman Akınhay, *Ayrıntı Yayınları*, s. 104.
- Mengüşoğlu, T. (1971) Felsefi Antropoloji, *İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay.* 1971, s.27
- Metzner, R. (1994) Ekoloji Çağı, Derin Ekoloji (Der: Günseli Tamkoç), *Ege Yayınları*, İzmir, p:28
- Mevdudi, E.A, Kayani, M. H. (1996) Tefhimü'l-Kur'ân., *İnsan Yayınları*, İstanbul, 7/170-171
- Naess A. (1995) The Shallow and Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary The Deep Ecology for the Twenty-First Century, George Sessions (ed.) *Shamblama Publications, Inc.*, 151
- Naess, A. (1986) "The Deep Ecology Movement: Some Philosophical Aspects." *Philosophical Inquiry* 8: p:24.
- Nasr, S., H. (1988) İnsan ve Tabiat, Çev: Nabi Avcı, *İşâret Yay.*, İstanbul, 1988, s.156
- Odabaşı, T., Özalp, G. (1994) Ormanların İşletilmesi Yöntemleri ve Doğaya Uygun Ormanlık Anlayışı. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University (JFFIU)*, 44(1-2), 35-48
- Önder, T. (2003) Ekoloji, Toplum ve Siyaset, *Odak Yayınevi*, Ankara, 2003, s.148.
- Özdemir, İ., Yükselmiş, M. (1995) Çevre Sorunları ve İslâm, D.İ.B.Y., Ankara, 1995, s.69
- Öztürk, Y. (2002) Kur'ân Açısından Şeytancılık, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul, s.250
- Pepper, D. (1999) Modern Environmentalism, Routledge, 26
- Plumwood, V. (2004) Feminizm ve Doğaya Hükmetmek, (çev.) Başak Ertür, *Metis Yayınları*, s. 31
- Porrit, J. (1994) Yeşil Ruh Yaşayacak, Derin Ekoloji içinde, (der.) Günseli Tamkoç, *Ege Yayıncılık*, 1994, s. 64.67
- Ravaisson. F. (2015) Alışkanlık Üzerine. *Zeplin Kitap* 15. ISBN: 978-605-9115-22-3
- Roszak, T. (1992) The Voice of the Earth - An Exploration of Ecopsychology. Simon & Schuster, New York; Deutsche Ausgabe:Ökopsychologie - Der Entwurzelte Mensch und der Ruf der Erde. Kreuz Verlag, Stuttgart 1994, ISBN 3-7831-1290-7
- Simmel, G. (1969) The Metropolis and Mental Life. *Classic Essay of the Culture of the Cities*, 52
- Swingewood, A. (1991) Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, Çev. Osman Akınhay, Ankara, *Bilim ve Sanat Yay.*, s. 91.
- Tamkoç G. (1994) Derin Ekolojinin Genel Çizgileri, *Ege Yayıncılık*, İzmir,
- TDK. (2016) Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <http://www.tdk.gov.tr> Erişim tarihi: 17.06.2016
- TDK. (2018) Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <http://www.tdk.gov.tr> Erişim tarihi: 15.01.2018
- Tekin, M. (2010) Mevlâna Celâleddin Rûmî'de Din ve Yabancılaşma. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2010/ 1(1) 101-118
- Ünder H. (1996) Çevre Felsefesi Etik ve Metafizik Görüşler, *Doruk Yayıncılık*, 126

- Ünder, H. (2005) Çevre Felsefesi, Felsefe Ansiklopedisi Editör; Ahmet Cevizci, cilt 3 *Babil Yayınları*, Ankara, s. 605
- Wagner, H., G. (2013) Ökologie und Buddhismus.
<http://www.buddhanetz.org/texte/oekobudd.htm> 09.03.2013
- Wallace, R.A., Wolf, A. (2004) Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Çev. L. Elbruz M.R.Ayas, İzmir, *Punto Yayıncılık*
- Weber, M. (1996) Sosyoloji Yazıları. Çev: Talha Parla, *İletişim Yayınları*
- Weber, M. (1993) Sosyoloji Yazıları. Çev: Talha Parla, İstanbul, *Hürriyet Vakfı Yayınları*
- Zimmerman, M. (1989) Introduction to Deep Ecology.
<http://www.context.org/iclib/ic22/zimmmrman>, erişim tarihi:15.03.2013.